

2. Обдарованість залучає особу людини в цілому: її почуття, мотиви, інтереси. Креативність – характеристика особистості, яка розвивається за визначеними законами. Розвиток особистості сприяє розвитку обдарованості.

3. Креативність пов'язана з творчим потенціалом особи. На її розвиток впливає соціальне середовище, умови життя, особливості сімейного виховання, програми навчання.

4. Особливу увагу розвитку креативності та творчого потенціалу особистості необхідно приділяти в дошкільному віці.

Література

1. Белова Е.С. Одаренный ребенок в семье: проблемы и решения / Е.С. Белова // Общественные движения и социальная активность молодежи : материалы Всесоюзной научной конференции “Человек в системе общественных отношений”. – М., 1991. – С. 183–192.
2. Берне Р. Развитие Я-концепции и воспитание : пер. с англ. / Р. Берне. – М., 1986. – 420 с.
3. Вишнякова Н. Ф Креативная психпедагогика : монография / Н.Ф. Вишнякова. – Мн., 1995. – Ч. 1. – 240 с.
4. Гильбух Ю.З. Внимание: одаренные дети / Ю.З. Гильбух. – М., 1991. – 80 с.
5. Дьяченко О.М. Об особенностях воображения у детей дошкольного возраста / О.М. Дьяченко // Новые исследования в психологии. – М., 1979. – № 2. – С. 60–64.
6. Кон И.С. Открытие “Я” / И.С. Кон. – М., 1978. – 367 с.
7. Лендрет Г.Л. Игровая терапия: искусство отношений : пер. с англ. / Г.Л. Лендрет ; [предисл. А.Я. Варга]. – М., 1994. – 368 с.
8. Лисина М.И. Развитие познавательной активности детей в ходе общения со взрослыми и сверстниками / М.И. Лисина // Вопросы психологии. – 1982. – № 4. – С. 18–33.
9. Непомнящая Н.И. Становление личности ребенка 6–7 лет / Н.И. Непомнящая. – М., 1992. – 160 с.
10. Пономарев Я.А. Психология творчества / Я.А. Пономарев. – М., 1986. – 303 с.
11. Роджерс Н. Творчество как усиление себя / Н. Роджерс // Вопросы психологии. – 1990. – № 1. – С. 164–167.
12. Torrance E.P. Educational and creativity / E.P. Torrance // Creativity: Progress and potential. – N. Y., 1964.

ЛИСЕНКО С.А., ПЯТАК Н.М.

МОРАЛЬНЕ ВИХОВАННЯ МОЛОДІ В ДІЯЛЬНОСТІ ПОЗАШКІЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ ОСВІТИ

Сучасність та історія на багатому фактичному матеріалі засвідчує, що розв'язання важливих завдань як державного, суспільно-громадського, так і особистісного рівнів є перспективно-ефективними, якщо їх вирішують морально виховані особистості морально обґрунтованими методами та засобами. Ця гіпотеза потребує чіткого доведення шляхом фундаментального наукового дослідження, але війни, техногенні катастрофи, корупція, розбій, наркоманія та інші асоціальні суспільні явища суттєво аргументують висловлену тезу.

Весь світ та європейська спільнота бажає бачити в Україні та її народі партнерів у різних галузях співдіяльності та співіснування, які б дотримувалися високоморальних устоїв, що має забезпечити світову громаду від комплексу суттєвих ризиків: політичних, військових, фінансових, матеріальних, освітніх, духовних тощо.

Сьогодні в нашій молодій державі, на жаль, ще не усталені механізми, які б продукували, підтримували, скріплювали, поглиблювали, розвивали моральні потреби, ідеали, вчинки, комунікації суб'єктів усіх соціально-ієрархічних рівнів. Навпаки, частими стали відносини, за яких порушується, розмивається, навіть підмінюється зміст моральних устоїв. За таких несприятливих умов у сфері виховання моралі особливо важливим є завдання прищеплення моральних основ молоді в навчально-виховних закладах різного статусу, адже ще видатний гума-

ніст Дж. Дьюї писав, що “всі цінності виховання – моральні цінності. ... І виховання не тільки засіб до життя постійного вдосконалення та розвитку, виховання саме і є таке життя” [6, с. 62].

Теоретичні засади морального виховання дітей і молоді з урахуванням історичного та світового досвіду досить глибоко були розроблені радянською й вітчизняною педагогікою. Багатовимірність цієї педагогічної проблеми розкрили А. Макаренко (моральне виховання молоді в різних суспільно-колективних та сімейних умовах), С. Ананьїн (зв'язок із трудовим вихованням), В. Сухомлинський (гармонія громадянського та патріотичного морального й інтелектуального, героїчного та естетичного, особистісного й соціального в людині), В. Андрущенко, І. Бех, А. Бойко, І. Зязюн, С. Золотухіна, В. Кремень, О. Киричук, А. Троцько (соціально-філософський і психологічний аспекти моральності й морального виховання) та інші педагоги. У дослідженнях молодих науковців А. Вірковського, П. Кендзьора, О. Коваленка, С. Мукомел, А. Сембрат розглянуто деякі аспекти морального виховання старшокласників у позанавчальній і позакласній роботі.

Аналіз сучасних наукових розвідок свідчить, що майже не вивченими залишаються питання морального виховання молоді в діяльності позашкільних закладів освіти, насамперед, в умовах діяльності дитячо-юнацького клубу за місцем мешкання.

Мета статті – розглянути педагогічні особливості морального виховання молоді в позашкільних закладах освіти та пропозиції щодо впровадження деяких методичних напрацювань.

Теоретичними засадами морального виховання молоді в позашкільних закладах освіти є наукові основи філософії, аксіології, етики, естетики, теорії виховання як предмета педагогіки. Будемо виходити з положень означених наук про те, що мораль – історично-змінна категорія, яка постає як узагальнення й усупільнення інваріантних вимог до індивіда, що впливають із природи самої людини та з духовно-культурного надбання суспільства.

Наприкінці 80-х – на початку 90-х рр. ХХ ст. у педагогіці з'явилося багато визначень процесу виховання та його основних напрямів. Сучасне моральне виховання має бути гуманістичним та відігравати випереджальну роль у розбудові демократичних процесів. Найсуттєвішими параметрами морального виховання ми будемо вважати: 1) цілеспрямованість; 2) взаємодію вихователя та вихованця (як суб'єкт-суб'єктну, так і суб'єкт-об'єктну); 3) знання вихователем індивідуально-особистісних особливостей вихованця як основи виховання; 4) виховання – утворювальна діяльність [9, с. 248–249], результатом якої є моральна вихованість. Вона матеріалізується в суспільно значущих властивостях і якостях особистості, виявляється в діяльності, відносинах, спілкуванні. Аристотель стверджував, що морально прекрасним називають справедливого, мужнього, розсудливого і взагалі того, хто володіє всіма чеснотами людини. Виховання, за його словами, “потребує трьох речей: задатків, учіння, вправління” [7, с. 193].

Моральна вихованість має свої основні складники:

– моральна свідомість як активний процес відображення особистістю своїх моральних станів, почуттів, відносин зі світом відповідно до моральних принципів, цінностей та суспільно-етичних норм, “усвідомлення своєї ролі й місця в суспільстві” [8, с. 523];

- моральне почуття як постійне емоційне відчуття, переживання реальних моральних відносин і взаємодій, “і порівняння цих явищ з нормами, виробленими суспільством” [5, с. 193], системоутворювальний початок людської моральності;
- моральне мислення – процес постійного накопичення й осмислення моральних фактів, відносин, ситуацій, їхній аналіз, оцінка, прийняття моральних рішень, здійснення відповідальних виборів [8, с. 523];
- моральна воля як прояв єдності моральної свідомості, почуттів, мислення та непохитної рішучості щодо здійснення своїх моральних переконань;
- моральна поведінка, яка являє собою таку послідовність: життєва ситуація – народжене нею морально-почуттєве переживання – моральне осмислення ситуації й мотивів поведінки, вибір і прийняття рішень – вольовий стимул – вчинок [5, с. 523–524].

Морально вихованій людині має бути властивий комплекс таких якостей: гуманізм (добррозичливість, милосердя), повага до Батьківщини як почуття спорідненості й причетності до її долі, відповідальність за свої вчинки, обов’язок як готовність до прояву зобов’язань, совісність як регулятивна основа життєдіяльності, почуття власної гідності як моральне самоствердження, культура почуттів – уміння та прагнення до емоційного самовияву, здатність до морального зусилля як підстава для самооцінки, самовизначення й самовдосконалення, почуття емпатії – емоційне “відчування” іншого, сміливість як здатність людини переборювати в собі почуття страху, принциповість як вірність визначеним ідеям та переконанням, працьовитість – трудова активність, сумлінність, старання, ретельність, єдність слова і справи – загальнолюдська моральна норма, моральна вимога вірності слову.

Законодавча база (Закон України “Про позашкільну освіту” та інші правові акти) створює підґрунтя й одночасно спонукає позашкільні заклади освіти до виховання гуманної, високоморальної, відповідальної особистості. Водночас, як зазначено в наказі Міністерства освіти і науки України “Про внесення змін до Положення про порядок організації індивідуальної та групової роботи в позашкільних навчальних закладах” від 10 грудня 2008 р. № 1123 та рішенні колегії цього Міністерства від 27 листопада 2008 р., протокол № 14/3-3 “Про стан і перспективи розвитку позашкільної освіти”, в умовах гострого дефіциту ціннісних орієнтацій потребує поліпшення виховна робота з учнівською та студентською молоддю, “на часі заміна стандартних виховних заходів для дітей та молоді на цілеспрямоване посилене моральне виховання” [2, с. 1].

Сьогодні позашкільні заклади освіти мають повноцінно реалізовувати цю мету – всебічно розвивати й підтримувати вихованців, підвищувати їх духовно-моральний рівень, формувати в них знання та практичні навички в різних сферах людської діяльності [1; 2].

Для ефективного здійснення намічених пріоритетів морального виховання позашкільні заклади освіти мають значний педагогічний потенціал та можливості:

- професійно підготовлені педагогічні кадри;
- поєднання індивідуальних та групових форм занять;
- використання інноваційних методик і технологій;
- наближення закладів до місць мешкання дітей та молоді;
- створення мережі клубів морального спрямування;
- свободу вибору з боку вихованців певного виду діяльності на основі власних захоплень з метою розвитку особистості;

- спілкування вихованців у різновікових групах;
- більш поглиблений розгляд світоглядних та моральних проблем, ніж в інших навчально-виховних закладах освіти;
- спілкування педагогів та молоді здебільшого характеризується довірою, демократичним (неформальним) стилем тощо.

Утім, успішній реалізації морального виховання молоді в позашкільних закладах освіти заважає ряд перешкод:

- скорочення матеріальної бази, насамперед, кількості приміщень, будівель для розміщення цих закладів. Як наслідок – закриття державних закладів позашкільної освіти;
- недостатнє фінансування (а точніше, відсутність такого) щодо створення матеріально-методичної, технологічної бази, впровадження новітніх інформаційно-комп'ютерних засобів виховної діяльності;
- відсутність загальнодержавної Концепції виховання молоді, насамперед, морального виховання. Концепція національного виховання, прийнята 1995 р., потребує суттєвих змін на вимоги сьогодення;
- часта зміна підпорядкування деяких закладів позашкільної освіти (наприклад, дитячо-юнацьких клубів за місцем проживання) різним управлінським структурам знижує рівень управління, співпраці, контролю, а в підсумку – якості виховної діяльності;
- гуманізація виховного середовища позашкільних закладів освіти перебуває на початковому етапі, тому в педагогічній практиці ще не усунені методи адміністрування та примусу;
- моральний і духовний розлад, економічна нестабільність сучасного українського суспільства негативно впливають на моральне виховання підлітків.

Для виявлення умов ефективного морального виховання молоді в позашкільних закладах освіти нами було опитано 16 педагогів-організаторів та 20 керівників гуртків, які працюють у дитячо-юнацьких клубах Центру дитячої та юнацької творчості (ЦДЮТ) № 4 району м. Харкова. У результаті 22% опитаних відзначили, що при складній політичній і соціально-економічній ситуації в нашій країні; посиленні аморальності, злочинності; знеціненні людських цінностей, життя, освіти; падінні авторитету учителя; зростанні агресивності та нігілізму молоді формувати позитивні моральні якості молоді дуже важко.

Як найважливіші ними були вказані такі:

- введення різних видів стимулювання педагогів, які підвищують власний науково-теоретичний та методичний рівень і вдосконалюють педагогічну майстерність (50% опитаних);
- необхідність узгодження дій та виховних впливів усіх соціальних інституцій, які здійснюють моральне виховання (58,3%);
- створення та впровадження нових методичних розробок, технологій морального виховання, адаптованих до сучасних соціальних процесів (66,7%). Ця умова визначена більшістю вихователів цілком закономірно, оскільки виражає їх фахову стурбованість щодо недосконалої підготовки виховної діяльності. На думку респондентів, недостатня розробленість методично-технологічного забезпечення, змістовних одиниць морального виховання дітей і молоді в позашкільних закладах освіти значно обмежує можливості педагогів, знижує їх творчий потен-

ціал, породжує невпевненість у позитивному розв'язанні складних проблем морального виховання, відштовхує від використання нових та інноваційних методів.

Результати анкетування засвідчили, що тільки 50% педагогів ЦДЮТ упроваджують у практику виховання дискусії та міні-дискусії, 50,4% – моделювання педагогічних ситуацій, 25% – проблемно-пошукові методи, 16,7% – тренінги. Найчастіше використовують традиційні інформаційні методи (розповідь, пояснення, бесіди), комплексні масові заходи, які досить часто пригнічують активну розумову та емоційну діяльність вихованців, знижують значення й вплив змісту морального виховання;

– 22% опитуваних відзначили, що складні політичні й соціально-економічні фактори сьогодення, знецінення людського життя, ідеалів, освіти, падіння авторитету учителя, зростання асоціальних та агресивних проявів у нашому суспільстві значно знижують результати виховної діяльності серед молоді.

Це підтвердило дослідження базового рівня моральної вихованості 25 членів дитячо-юнацького клубу “Вогник” ЦДЮТ № 4. За основу була обрана адаптована нами методика Р. Кеттела [10, с. 563–588] та встановлені критерії оцінювання тестування за Л. Колбергом [10, с. 355–357]. Питання анкети створювали для опитуваного ситуацію морального вибору, а відповіді давали можливість виявляти знання та ставлення до моральних канонів, інформацію про способи поведінки в різних життєвих випадках (табл. 1).

Таблиця 1

Рівні моральної вихованості особистості

Рівень моральної вихованості	Його сутність	Кількість балів	Моральна структура	Виявлення в поведінці	Результати анкетування, %
1	висока (внутрішня) вихованість	>45 балів	Рівень розвитку особистісних моральних принципів, які можуть відрізнитися від референтних груп (сім'ї, молодіжного угруповання, колективу), але які мають загальнолюдську природу й універсальність, внутрішня потреба виконувати моральні норми та протидіяти їх порушенню. Пошук загальних основ моральності	Високоморальні вчинки	0
2	добра (зовнішня) вихованість	від 32 до 44 балів	Особистістю приймаються моральні принципи своїх референтних груп (сім'ї, молодіжного угруповання, колективу). Моральні норми цієї групи засвоюються та застосовуються некритично. Діючи в згоді з прийнятими певною групою правилами, стаєш “своїм”, “добрим”. Але вони не вироблені самою людиною в результаті її вільного вибору	Дії, що відповідають моральним нормам референтної групи	20

Рівень моральної вихованості	Його сутність	Кількість балів	Моральна структура	Виявлення в поведінці	Результати анкетування, %
3	ситуативна вихованість	від 23 до 31 бала	Особистістю приймаються моральні принципи своїх референтних груп, але знання цих норм не засвоєні, тому їх використання є спонтанним у конкретних ситуаціях. Більшість прийнятих рішень у ситуаціях морального вибору робиться за принципом користі від їх наслідків	Спонтанне виконання дій, які відповідають моральним нормам референтної групи, можливий прояв аморальних дій	48
4	погана вихованість	> 22 балів	Рівень характеризується егоцентричністю моральних суджень, знанням моральних норм, але найчастіше – відсутністю навичок їх виконання	Частий вияв невихованості як дій, які суперечать моральним нормам	32

Такі результати є надзвичайно тривожними, адже стійкий рівень моральної вихованості має лише кожен п'ятий опитуваний, кожен другий постійно стоїть перед проблемою вибору в новій ситуації, а отже, не має стійких умінь та навичок моральної поведінки. Найбільш вражає те, що кожен третій вихованець має низький рівень вихованості, тобто потенційно здатен на аморальні вчинки.

Водночас більшість респондентів, відповідаючи на запитання: “Які моральні якості Ви найбільше цінуєте в людині?”, визначили саме ті, що становлять систему загальнолюдських моральних цінностей: доброту (71,3% опитуваних), вірність (68%), порядність (43,6%); справедливість (41,5%).

Разом з тим доброзичливість цінують тільки 17,8% вихованців, людяність – 15,3%, чесність – 9,3%, толерантність – 6,5%.

Аналіз анкет дав змогу виявити й негативні погляди молоді щодо моральних цінностей:

- 80% опитуваних вважають, що ставитися гуманно, з повагою до іншої людини можна тільки в тому разі, якщо це друг чи “добра людина” за їх суб’єктивними, часто суто прагматичними критеріями;

- 56% упевнені, що якщо людина не подобається чи взагалі незнайома, то можна не зважати, як негативні вчинки молоді можуть вплинути на неї. Стільки ж вихованців виправдовують можливість говорити неправду з метою самозахисту;

- 58,2% визнають, що гуманне та відповідальне ставлення допустиме лише щодо “своїх”, тобто до членів певної референтної групи. Вихованці такий вибір пояснюють прагненням самоствердитися серед товаришів, підтримати дружні стосунки або іншими зовнішніми причинами;

- 62,5% вважають пріоритетним розвиток вольових якостей особистості, а не моральних. Типовими були вислови такого змісту: “Сучасне життя вимагає від людини бути сильною, жорсткою, вміти підпорядковувати своїй волі ін-

ших”; 49% опитуваних, більшість з яких – юнаки, ототожнює добрих, щирих, чуйних людей зі “слабкими” і вважає за необхідне будувати свої стосунки з одноплітками з позиції сили.

Відсутність глибоких моральних мотивів та спрямованості на високоморальні вчинки сама молодь пояснює такими причинами:

- незначним власним досвідом у розв’язанні моральних проблем;
- використанням педагогами й батьками переважно тих методів виховання, які націлені на насадження цінностей, на вимагання від молодої особистості моральних якостей без достатньої аргументації та стимулювання до роздумів про природу моральності;
- відсутністю, на думку 54,5% опитуваних, високих моральних принципів, суджень і дій у людей, які їх оточують, що негативно впливає на моральне виховання молоді;
- недостатньою усвідомленістю моральних мотивів, навіть зневіреністю більшості молодих осіб у моральній основі позитивних вчинків оточення. Наймовірнішими вони вважають користь та матеріальну вигоду;
- утриманням частини опитуваних від високоморальних вчинків з причини побоювання бути засудженими одноплітками, які сприймають моральність як слабкість волі;
- на думку молоді, у сім’ях та навчальних закладах, де вони навчаються, забагато правил і заборон, які обмежують можливості морального вибору індивіда та знижують рівень відповідальності за вибір.

Виявлений стан виховання моральних якостей молоді спонукав нас до розробки методики морального виховання в умовах клубної діяльності.

Під методикою морального виховання ми розуміємо системну сукупність методів, прийомів, засобів, спрямованих на формування моральності особистості.

Цілі: формування морального складника свідомості та самосвідомості, духовності, високоморальних почуттів, позитивної поведінки, а також мотивів для морального самовиховання, саморозвитку, самореалізації молоді.

Завдання:

- створення умов для прийняття підлітком моральних цінностей, збагачення емоційного світу моральними переживаннями, почуттями, накопичення та збагачення досвіду моральної поведінки;
- стимулювання молоді до морального самовиховання, допомога кожному вихованцю в самореалізації.

Педагогічні принципи: гуманізації, демократизації, взаємозв’язку та взаємодії ланок “знання – почуття – поведінка”, єдності вимог і поваги до особистості вихованця, виховання особистості в колективі в ході спільної діяльності, урахування індивідуально-особистісних особливостей вихованця, добровільності, зв’язку виховання із життям, діалогічної взаємодії педагогів і вихованців, актуалізації проблемного характеру виховних ситуацій.

Особливості методики. Виховання розглядається як керівництво індивідуальним становленням моральності, інтенсифікація процесу самоусвідомлення й саморозвитку вихованця в контексті поставленої моральної вимоги.

Методи виховання. Крім традиційних (за класифікацією Т. Конникової, В. Сластьоніна, це такі групи: методи формування свідомості особистості; організації діяльності, спілкування та формування позитивного досвіду суспільної пове-

дінки; стимулювання діяльності, поведінки людини та їх корекції; самовиховання), використовуються методи моральної рефлексії (самоаналізу), “ключових (евристичних) запитань”, емпатії, гіпотез, конструювання теорій, сугестопедії, припущення “Якщо б...”, тренінгу, “ефекту генерації”; прийоми: формування образу “доброго іншого”, “ефекту присутності”, актуалізації морального вибору тощо.

Основні засоби: Кодекс моральних правил (за О. Верховським) [4, с. 2–18], наукова, навчальна, науково-популярна, художня література, яка містить філософсько-світоглядні та духовно-моральні основи; авторитет педагога; виховне середовище позашкільного закладу; засоби морального самовиховання, комплекс бесід-дискусій і вправ-тренінгів.

Один з варіантів такого комплексу наведено в табл. 2. За цією програмою керівник дитячо-юнацького клубу “Вогник” ЦДЮТ № 4 здійснювала виховну діяльність протягом двох останніх навчальних років.

Таблиця 2

**Варіант методики морального виховання дітей та молоді
в позашкільних закладах освіти**

Модуль	Цілі	Назви вправ
1	Розвиток толерантності, гуманності, людяності	Бесіда-дискусія “Феномен людського життя”, бесіда-дискусія “Сутність людини та сенс людського життя”, вправа-тренінг “Чотири квадрати”
2	Розвиток відповідальності, стимуляція переконаності в перевазі позиції відповідальності	Бесіда-дискусія “Духовно-практичні виміри людини”, бесіда-дискусія “Духовний світ людини”, вправа-тренінг “Казка про моє життя”, вправа-тренінг “Розвилка”
3	Розвиток духовності та емоційної грамотності	Бесіда-дискусія “Поняття матеріального та ідеального”, бесіда-дискусія “Досконала людина”, вправа-тренінг “Планета почуттів”
4	Усвідомлення системи цінностей, допомога в розумінні себе, установок у своїй свідомості, які впливають на життя	Бесіда-дискусія “Світ навколо нас”, бесіда-дискусія “Пізнання”, бесіда-дискусія “Сутність природи”, вправа-тренінг “Всесвіт мого “Я”, вправа-тренінг “Моє дерево життя”

Аналіз підсумкового опитування членів цього клубу засвідчив такі результати використання запропонованої методики:

- усвідомлення вихованцем себе як особистості, яка оволоділа основами моральності;
- усвідомлення вихованцем цінності іншої людини, гуманного ставлення до інших;
- сформованість здатності до генерування знань-суджень морально-духовного змісту, моральної поведінки;
- оволодіння уміннями самостійно приймати рішення в ситуаціях морального вибору та нести відповідальність;
- сформованість здатності та бажання до самоаналізу й самовиховання;
- підвищення рівня вихованості.

Висновки. Ми навели приклад однієї з методик виховної діяльності, але моральне виховання дітей та молоді в позашкільних закладах освіти вимагає від науковців і педагогів розробки та впровадження різнопланових, різномістовних

методик і технологій, які відповідають вимогам сьогодення. Необхідною умовою її успішної реалізації є стимулювання діяльності всіх суб'єктів виховного процесу на основі особистісно орієнтованого, гуманістичного підходу, ефективно організованої діяльності, бо “мораль дитини спадково не задається, вона виховується” [3, с. 34].

Література

1. Про внесення змін до Положення про порядок організації індивідуальної та групової роботи в позашкільних навчальних закладах : Наказ Міністерства освіти і науки України від 10.12.2008 р. № 1123 // Нормативні документи Міністерства освіти і науки України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: oswita-ua.net.
2. Про стан і перспективи розвитку позашкільної освіти в Україні : Рішення колегії Міністерства освіти і науки України від 27.11.2008 р. протокол № 14/3-3 // Нормативні документи Міністерства освіти і науки України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.zakon.nau.
3. Бех І.Д. Виховання особистості : навч.-метод. посібник : у 2 кн. / І.Д. Бех // Особистісно орієнтований підхід: теоретико-технологічні засади. – К. : Либідь, 2003. – Кн. 1. – 280 с.
4. Верховский А.В. Интрига против вас / А.В. Верховский. – М. : КимКор, 2001. – Ч. 1, 2. – 48 с.
5. Вишнякова С.М. Профессиональное образование : словарь / С.М. Вишнякова. – М. : НМЦ СПО, 1999. – 538 с.
6. Дьюи Дж. Введение в философию воспитания / Дж. Дьюи ; [пер. с англ. С. Шацкого]. – М. : Тип. Коминтерна, 1932. – 63 с.
7. Лаэртский Диоген. О жизни, учениях и изречениях знаменитых философов / Диоген Лаэртский. – М. : Мысль, 1998. – 571 с.
8. Енциклопедія освіти / Акад. пед. наук України ; [голов. ред. В.Г. Кремень]. – К. : Юрінком Інтер, 2008. – 1040 с.
9. Педагогика : учеб. пособ. / [под ред. П.И. Пидкасистого]. – М. : Высшее образование, 2008. – 430 с.
10. Практикум по возрастной психологии : учеб. пособ. / [под ред. Л.А. Головий, Е.Ф. Рыбалко]. – СПб. : Речь, 2008. – 688 с.

МАТЮХА Г.В.

ВРАХУВАННЯ РІВНЯ СФОРМОВАНОСТІ РОЗУМОВИХ ОПЕРАЦІЙ СТАРШИХ ДОШКІЛЬНИКІВ У НАВЧАННІ ІНШОМОВНОГО СПІЛКУВАННЯ

Зміни фізіології головного мозку зумовлюють позитивні зміни всіх психічних процесів дитини, її розумового та комунікативного розвитку. Аналіз показників пізнавальної сфери дошкільників довів, що їх розум є готовим до цілісного сприйняття, під час якого виявляє здібності до деталізації та структурності перцептивного образу. Ця психологічна операція має важливе значення для практичної організації навчання дітей іноземної мови, адже цілісність сприяє комплексному сприйняттю іншомовного матеріалу в системі, а здібність до деталізації та структурності образу зумовлює успішність навчання граматичних явищ і структур, розуміння окремих мовних елементів. Можливість формування складних еталонів інтегрованих ознак полегшує процес впізнання й категоризації, що свідчить про досягнення певного рівня інтелектуалізації процесу сприйняття в старшому дошкільному віці.

Аналіз останніх досліджень і публікацій свідчить про те, що розумові здібності дітей старшого дошкільного віку є показником їхнього інтелектуального розвитку, а їх сукупність характеризує готовність старших дошкільників до ефективного оволодіння певними видами діяльності, зокрема іншомовною мовленнєвою діяльністю [5, с. 154]. У дошкільному віці кількість видів діяльності зростає, самі види набувають ускладнення. Це сприяє випередженню розумових дій порівняно з практичними, виникненню нової форми мислення – наочно-образного мислення. Така особливість мислення старших дошкільників надає їм можливість усвідомлено засвоювати іншомовний матеріал, систематизувати мо-